

МИНИСТЕРСТВО ПРОСВЕЩЕНИЯ РОССИЙСКОЙ ФЕДЕРАЦИИ
Министерства образования и науки Республики Дагестан
МКУ ” УПРАВЛЕНИЕ ОБРАЗОВАНИЯ” МУНИЦИПАЛЬНОГО
ОБРАЗОВАНИЯ
”ХАСАВИЮРТОВСКИЙ РАЙОН”
МКОУ "Тенжеаульская СОШ им.М.М.Зумаева”

РАССМОТРЕНО

На заседании ШМО

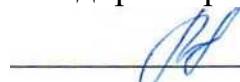

Темиртдинова С.А.

Протокол №1 от «27» 08
2024 г.

СОГЛАСОВАНО

Зам директора по УВР

Шихмурзаева Г.К.

Протокол № 1 от «27» 08 2024
г.

УТВЕРЖДЕНО

Директор

Махтиев А.С

Приказ № 652
от «30» 08 2024 г.

РАБОЧАЯ ПРОГРАММА

учебного предмета «Родная (кумыкская) литература»

для обучающихся 9 класс

Генжеаул 2024-2025

БАЯНЛЫКЪ СЁЗ

Аслу умуми школалар учун (9 класда) кѳумукъ адабиятдан уѳлгю иш гѳрѳв программа 2018-нчи йылны август айыны 3-нде кѳабул этилген «Россия Федерацияны билимни гѳакъында» деген Федерал законуну «11- нчи 14-нчю статьяларына этилген алмашынывланы гѳакъында» деген 317- ФЗ номерли Федерал закону яшавгѳа чыгѳара тѳруп, федерал пачалыкъ стандартлагѳа гѳере ва пачалыкъ умуми билим берив тармакъда тасдыкъ этилген гесимлени (Россияны Юстиция Министерлигини 2021-нчи йылны июнь айны 5-де 64101 номери булан гысапгѳа алынган Россия Федерацияны билим берив министрлигини 2021-нчи йылда май айны 31- нде 287-нчи номерли буйругѳу булан «Орта класлар учун аслу билим берив Федерал Пачалыкъ гесимлерини талапларына гѳере камилешдирилип мугъкамлашдырылган»); «Кѳумукъ адабият ва Кѳумукъ тил» предметлени бѳлюклери, тарбиялавгѳа байлавлу уѳлгю программасы 2020-нчы йылны июнь айыны 2-синде ФУМО-ну умуми билим беривге байлавлу чыгѳарган кѳараргѳа гѳере Россия Федерацияны Гѳукуматыны 2016 – йылны апрель айны 9-да 637-р номерли буйругѳу булан тасдыкъ этилген.

«Кѳумукъ адабият» предметни умуми характеристикисы

Школада уѳйренилеген предметлени арасында яшланы кѳылыкъ, ругъ якъдан тарбиялавда адабият дарслар аслу ерни тута. Олар не даражада, нечик юрюлегенинден охувчу яшларда наслудан-наслугѳа бериле гелеген халкъны асил хасиятларыны уѳлгюлерин болдурмакъ, камилешдирмек йимик масъалалар гѳасил бола. Шо себепден муаллим бу дарслагѳа бек жаваплы ва тындырыкълы янашма герек. Адабият дарсларда охувчуларда ана тилине ва адабиятына бакъган сюювню тувдурув муаллимге борч. О дарсланы аслу борчларындан бирдагѳысы чебер асарланы тарихи яшавдагѳы ерин ва идея масъаласын тюз англатмакъ, шоланы чеберлик ягѳына дурус кѳыймат бермеге уѳйретмек.

Чебер асарланы тилин уѳйренив охувчулагѳа сѳзню чеберлигин, гѳезеллигин англамагѳа, ана тилни стиль якъдан чеберлигине ес болмагѳа болушлукъ эте.

«Кѳумукъ адабият» предметни уѳйренивню муратлары

Янгы стандартлар аслу умуми билим берив системасында охувчуланы билим даражасын тюз багъалавда кюрчю болуп токътай. Янгы стандартлар бизин Ватанны кѳп миллетли халкъларыны маданиятын, ана тилин уѳйренивге, сакълавгѳа, ону

оьсдюрювге ихтиярларын, ана тилинде аслу умуми билим алывда имканлыкълар болдурувгъа, адат-къылыгъын сакълавлгъа бакъдырылгъан. Шолайлыкъда, уьлгю иш гёрюв программа айры охувчуну билим даражаларын оьсдюрювге эркин ёл ача, ону класда, уьйде, оьзбашына чалышып, интернетден пайдаланып, билим-тарбиясын артдырмагъа генг имканлыкълар бере.

Адабият предметни алдында салынагъан аслу муратлар:

– охувчуларда дюньягъа, гъалиги яшавгъа байлавлу англавланы генглешдилив, олагъа тюз багъа берив

; – ватангъа, халкъына бакъгъан сюювню артдырыв, патриот гыслени тарбиялав;

– охувчуларда адабиятны предмет гысапда уьйренивге бакъдырылгъан яратывчулукъ иш бажарывчукъларын ва мердешлерин мюлк этив;

– адабиятны гёрмекли чебер асарларына асасланып, дюнья гертиликге багъа берип, къылыкъ-тарбия, гёзеллик, оьр инсан аралыкълар йимик англавланы оьсдюрюв.

Федерал пачалыкъ билим берив стандартны «Тил ва адабият илму» (филология) бёлюгюнде адабиятны уьйренивню алдына шулай аслу масъалалар салынгъан:

1. оьзюню гележекде билим даражасын оьсдюрювде адабиятны уьйренивню агъамиятын англамакъ; арты бёлюнмейген, бир ёрукъда юрюлеген охувну оьзюню дюньягъа къаравларын, англавларын болдурувда, дюньяда адамны ва жамиятны аралыкъларын гелишдиливде къурал гысапда къолламакъ;

2. адабият асарланы охуп, тюз англав халкъны мили маданиятын, яшавун уьйренивде аслу къурал болуп токътайгъанын англамакъ;

3. гёрмекли чебер асарланы уьйренивню натижасында ана тилни гёзеллигин, ону байлыгъын, тил имканлыкъларын оьз халкъыны ва дагъыстан миллетлени маданиятын англап, сезип бажармакъ;

4. тюрлю-тюрлю жанрлардагъы асарланы уьйренивде авуздан ва язып оьз ойларын айтып, пикирлешип, охулгъан асарны чечивде ортакъчылыкъ этип, оьзбашына охулажакъ асарланы гёзалгъа тутуп, планын къуруп бажарагъан охувчуну тарбияламакъ;

5. чебер адабият асарланы оьзюне хас болгъан башгъалыкъларын англап, оланы илму, иш, публицистика асарлардан айырып, охулгъан асарланы идея-маъна

ягындан чечип, танкыт этип, оларда суратланган яшав гыалланы англап бажармакъ;

6. сёзню чеберлик гючюн сезивде адабият теория англавланы агъамиятын англамакъ; охувчуларда бар билимлеге ва англавлагъа таянып (тарихден, музыкадан, эстетикадан) предметлени арасындагы байлавну пайдалы къайдада къолламакъ;

7. предметни уйренивде оъюне хас умуми охув мердешлени болдурмакъ (личностный);

8. дарсда берилеген англавланы теренлигине ва предметлени бирибири булангы байлавлугъуна тюшюнмек (метапредметный);

9. предметден алынаган билим натижалагъа ес болмакъ (предметный);

10. тюрлю-тюрлю источниклерден, интернет ресурслардан пайдаланып бажармакъ.

Охув планда «Къумкъ адабият» предметни ери

Янгы стандартлар муаллимге, программада айрыча бёлюклени уйренивге гёрсетилген сагъатланы умуми санавун сакълап, асарланы уйренивге, тюрлю яратывчулукъ ишлени оьтгеривге оьзтёрече янашмагъа, демек сагъатланы тийишли гёреген кюйде пайламагъа имканлыкълар бере

«КЪУМУКЪ АДАБИЯТ» ПРЕДМЕТНИ ИЧДЕЛИГИ

XX-АСРУНУ ЭКИНЧИ ЯРТЫСЫНДАГЪЫ ВА

XXI-АСРУНУ БАШЫНДАГЪЫ АДАБИЯТДАН

Бу девюрдеги адабиятны оъсов ёллары. Шо йылларда къумукъ адабиятгъа гелген янгы наслу. Поэзияны, прозаны, драматургияны тармагындагы уьстюнлюклер. Адабиятгъа ес болган тема, идея, чеберлик белгилер.

Абдурагъман Къазиев. «Къумукътюзню гюзгюсю».

Амир Къурбанов. «Асиятны сюювю».

Аткъай. «Рабият».

Анвар Гъажиев. «Анадол айтды», «Сёнмейген юлдузлар»

Генжеаул 2024-2025

Магъамматсолтан Ягъияев. «Бир оьрню – бир эниши» (повестден гесек).

Адабиятны теориясындан. Адабият асарны игити ва ону прототипи.

Ибрагъим Керимов. «Тюшюммю-тюлюммю».

Шарип Албериев. «Мени байлыгъым», «Мен къабулман», «Адам ва топуракъ».

Агъмат Жачаев. «Аш гесек», «Ана тил».

Умукюрсюн Мантаева. «Ёлугъув».

Акъай Акъаев. «Кюрчю ташлар».

Жаминат Керимова. «Тул къыз».

Зарипат Атаева. «Къурдашлар кыйынлы гюн табулар».

Гъайбулла Давутов. «Орман булакъ» (повестден гесеклер).

Мустапа Гъусейнов. «Бай гелин».

Алим Къабардиев. «Жансари» (повестден гесеклер).

Адабиятны теориясындан. Адабият асарны тилини чеберлиги

ДАГЪЫСТАН ХАЛКЪЛАНЫ АДАБИЯТЛАРЫНДАН

Расул Гъамзатов. «Ана тил», «Россияны солдатлары».

Адабиятны теориясындан. Чебер адабият асарланы тили. Шиърү тилни кюрчю башгъалыкълары. Адабиятны халкъны яшавундагъы ери, ёругъу.

Муталиб Митаров. «Сырын ачыв».

Агъмтхан Абу-Бакар. «Къалалы къыз».

Магъаммат-Загъит Аминов. «Аривлюк» (легенда).

Расулов Магъамматрасул. «Гертмелер».

ГЕЧИЛГЕН ДАРСЛАНЫ ТАКРАРЛАВ.».

ГЁНГЮНДЕН УЙРЕНМЕ ТАКЛИФ ЭТИЛЕГЕН АСАРЛАР:

А. Къазиев. «Къумукъътюзню гюзгюсю» (поэмадан гесек).

Аткъай. «Рабият» (поэмадан гесек). **Генжеаул 2024-2025**

А. Гъажиев. «Сёнмейген юлдузлар» (поэмадан гесек).

А. Акъаев. «Кюрчю ташлар».

А. Жачаев. «Аш гесек».

Ж. Керимова. «Тул къыз».

Р. Гъамзатов. «Россияны солдатлары».

ОЪЗБАШЫНА ОХУМАКЪ УЧУН АСАРЛАР:

КЛАСДАН ТЫШДА ОХУМАКЪ УЧУН:

Аткъай. «Сыралы кьоллар».

Гъ. Анвар. «Энемжая».

И. Керимов. «Къаракъушну уясы кёкде».

И. Ибрагъимов. «Къазанышлы Къагъирни хабарлары».

Ш. Альбериев. «Жанлы толкъун», «Тавдай мени юрегим»,

М. Атабаев. «Там сагъат».

А. Акъаев. «Балкон», «Ханкёпюр», «Оъзден».

А. Жачаев. «Савлай гёмюлген ана».

М. Абуков. «Душман бир гьилла къура».

З. Атаева. «Авлакъ чечеклер».

А. Жафаров. «Савланы гёммей».

«КЪУМУКЪ АДАБИЯТ» ПРЕДМЕТНИ УЪЙРЕНИВНЮ НАТИЖАЛАРЫ

Аслу умуми школалар учун къумукъ адабиятдан билим берив уългю программа гъар класгъа гёре алынма герек билимлерин, бажарывлукъларын, тюрлю гъаракатларын (предметден алынагъан билимлер (предметный), дарсда берилеген англавланы теренлигин ва предметлени бири-бири булангъы байлавлугъун (метапредметный) ва оъзюне хас натижаланы (личностный) токъташдыра.

Оъзюне хас

Шу талап аян этип айтгъанда, охувчу, ~~Оъзбашына чалышып~~ **Гъаскесан 2024-2025**, алгъа багъып оъсювню, яшавда оъз ерин табывну, алгъан билимлерин охувда кьоллавну ва билим алывгъа бакъдырылгъан чалышывун арагъа чыгъарывну англата.

Жамиятны ва адамланы бир-бирини арасындагы лап аслу байлавлукъланы гелиши, маъна ва сан янындан алгъанда иш булан байлавлу адамны оъзюне бакъган якъдагы ва ватандашлыкъ англавлары, жамият арада болмагъа тюшеген ихтиярланы якълавдагы англавлары, алдына мекенли мурат салып болагъанлыгы, яшавда оъз ерин табып билегенлиги, кёп тюрю маданиятлар бар дюнья жамиятында Россияны оъзтёречилигин билмек ва англамакъ – булар бары да оъзбашына чалышып, гъар охувчуну алдына салынагъан талаплар гъисаплана

– Инсанны кылыкъ-тарбия хасиятларын мюлк этив, кёп миллетли Ватанына бакъган сюювню тарбиялав, оъз адабиятына ва маданиятына, оъзге миллетлени маданиятына гъюрмет этив;

– сёйлев ва тил масъалаланы чечивде тюрю источниклени (сёзлюклер, энциклопедиялар, интернет ресурслар) къоллав.

Дарсда берилеген англавланы теренлиги ва предметлени

бири-бири булангы байлавлугъу

Бу талапгъа охувчулагъа дарсны барышында оъзге предметлер булангы байлавлукъну гъакъында берилеген англавлар, тюрю источниклени, шоланы ичинде интернет ресурсланы къоллап, билимлерин артдырыв, оланы дюнья къаравларында ва халкъ арада тюз къоллав, башлап ерли план къуруп, охутув ишни натижаларын оъзге муаллимлер ва тенглилери булан бирликде яшавгъа чыгъарывда оъзтёрече ёлланы белгилев бола.

– Асарны проблемасын англав, гипотезаны арагъа чыгъарыв, материалны къурашдырыв, оъзюню къаравларын гертилемек учун далиллер гелтирив, айтылагъан пикруланы себеп аралыкъларын авуздан ва язып англатып билив, гъасиллер чыгъарыв;

– оъзбашына оъз ишин къуруп, оъзюню муштарлыкъ гъавасларын белгилеп бажарыв; – тюрю маълуматлар береген источниклени табып, оланы чечип, оъзбашына къоллап бажарыв.

Предметден алынагъан билимлер

Предметни уйренивде охувчулар шо предмет булан байлавлу хас билимлеге ес болув, программагъа гёре дарсда этилме герек ишлени тюрюлерин, дарсда къолланагъан тюрю-тюрю метод къайдаланы ва шоланы дарсны барышында, билим берив проектлени яшавгъа чыгъарывда ва яшавда болагъан гъалларда

къоллап билив, ондан къайры да, охувчулар билим алывда илму даражада ойлашып, дарсда гечилеген материалны илму булангъы байлавлугъун токъташдырыв, илму терминологияны къоллап билив аслу талаплардан санала.

1. Билив сферада:

- гечилген асарланы аслу проблематикасын англав;
- адабият асарланы язылган девюрю булангъы байлавлугъун, айрылыкъларын, сонг да къылыкъ масъалаланы гъалиги заман булан гелишивюн гёрсетив;
- адабият асарны чечип бажарыв: ону къайсы жанргъа гирегенин токъташдырыв, темасын, идеясын, къылыкъ-тарбия гючюн англав, игитлерин суратламав, бир яда бир нече асарны игитлерин тенглешдирив;
- асарны агъвалат янын (сюжетин), къурулушун (композициясын), тилини чебер-суратлав алааматларын белгилев, оланы асарны идея маънасын чечивде ролюн англав (филология чечивню элементлери).

2. Айлана дюнья сферада:

- анадаш адабиятны ва маданиятны къылыкъ-тарбия якъдан агъамиятына тюшюнюв, оланы озге миллетлени адат, къылыкъ-тарбия хасиятлары булан тенглешдирив;
- асарлагъа озтёрече къаравларын болдурув, оланы багъалав;
- авторну ойларын англав, олагъа багъа берив.

3. Сёйлев сферада:

- тюрлю жанрлардагъа адабият асарланы англап, чебер охув;
- проза асарны яда ону гесеклерин, ана тилни чеберлик къуралларын къоллап, текстден цитаталар гелтирип, хабарлап бажарыв; асаргъа текстге гёре салынган соравлагъа жаваплар берив; авуздан тюрлю-тюрлю монологланы айтып, диалогну юрютюп болув;
- гечилген асарланы идея-тематикасына байлавлу изложениелер, сочинениелер, класда ва уьйде яратывчулукъ ишлер языв; адабият ва умуми маданият темалагъа проектлер онгарыв.

Генжеаул 2024-2025

4. Эстетика сферада:

– адабиятны сёз инчесаният гысапда англав, ону гёзеллигин, чеберлигин гыс этив;

– адабият асарларда чебер келпетлени яратывда тилни чеберлик аламатларыны, ана тилни сёз байлыгыны агъамиятын англав.

КЛАСЛАГЪА ГЁРЕ ПРЕДМЕТДЕН АЛЫНАГЪАН БИЛИМЛЕР

— программаны оълчевюнде гёрсетилген чебер асарланы тарих адабият процессни бир гесеги гысапда мюлк этив;

— гечилген текстлени билив ва адабият процессни гъакъында умуми англав;

— жанр, сюжет, композиция, асарны игитлери ва асарны суратлайгъан бары да чебер башгъалыкъларын айырыв. Дарсда берилеген англавланы теренлиги ва предметлен бири-бири булангъы байлавлу натижалар (метапредметный)

— тюрлю журалардагъы планланы къурув къайдалары булан эркин кюйде пайдаланыв;

— хабарын айтивну тюрлю жураларын къоллап бажарыв;

— охулгъан асаргъа байлавлу оъз ойларын далиллер гелтирип, гертилеп бажарыв;

— оъзбашына интернет ресурсланы, справочный материалланы ва олар булан ишлев мердешлени актив кюйде артдырыв;

— тюрлю темалагъа байлавлу проектлер къурув.

— оъзбашына охулгъан асарланы, тюз характеристика берип, багъалап бажарыв

КЛАСЛАГЪА ГЁРЕ ПРЕДМЕТНИ ТЕМАТИКА ПЛАНЛАШДЫРЫВ

Тематика планлашдырылыв йыллагъа гёре берилген, онда темалагъа гёре сагъатлар гёрсетилген. Сагъатланы ва темаланы гезигин муаллим оъзюню къаравуна гёре алышдыры

№	Тема уроков Дарсны темасы	Часы Сагъат	Дата	
			По плану	По факту
1.	Биография А. Казиева. Яшаву ва яратывчулугъу.	1	6.09	6.09
2.	Зеркало кумыкской равнины. А.Казиев Къумукъ тюзню гюзгюсю.	1	13.09	13.09
3.	Любовь Асият.А.Курбанов Асиятны сюювю.	1	20.09	20.09
4.	Любовь Асият.А.Курбанов Асиятны сюювю.	1	27.09	27.09
5.	Внек. чт.Стихи Р.Гамзатова. Р.Гъамзатов. Шиърулары. Кл. тышда охув.	1	4.10	4.10
6.	Рабият. Аткай Рабиат. Аتكъай.	1	11.10	11.10
7.	Рабият. Аткай Рабиат. Аتكъай.	1	18.10	18.10
8.	Подготовка к сочинению	1	25.10	25.10
9.	Сочинение	1	15.11	15.11
10.	Дон сказал. А.Гаджиев. Анадол айтды. Генжеаул 2024-2025	1	22.11	22.11
11.	Негаснующие звёзды. Сёнсейген юлдузлар.	1	29.11	29.11

12.	Сочинение . Негаснувшие звёзды.	1	6.12	6.12
13.	Одна высота одной низины.М.Яхьяев. Бир оърнубир эниши.	1	13.12	13.12
14.	Биография И. Керимов Яшаву ва яратывчулугъу.	1	20.12	20.12
15.	Братъя. Агъа-ини	1	27.12	27.12
16.	Вн.чт.Тайна надгробного камня.Хитрости мельника Сынны сыры. Тирменини гьиллалары.	1	17.01	17.01
17.	Я готов. Человек и земля. Ш. Альбериев Мен къабулман.адам ва топуракъ.	1	24.01	
18.	Родная речь.кусок хлеба. Ана тил. Аш гесек.	1	31.01	
19.	Встреча.У.Мантаева Ёлугъув.	1	7.02	
20.	Камни основы. А.Акаев Кюрчю ташлар.	1	14.02	
21.	Девушка-вдова.Ж.Керимова Тул къыз.	1	21.02	
22.	Девушка-вдова.Ж.Керимова Тул къыз.	1	28.02	
23.	Сочинение. Девушка-вдова.	1	7.03	
24.	Друзья познаются в беде. Къурдашлар кыйынлы гюн табулар.	1	14.03	
25.	Внек.чт. Стихи А. Хажиев Кл.тышда охув. А. Гъажиев.	1	21.03	
26.	Лесной родник. Г.Двудов Орман булакъ.	1	4.03	
27.	Багатая невестка. М.Гусейнов. Бай гелин.	1	11.04	
28.	Жансари . А.Кабардиев. Жансари	1	18.04	
29.	Сочинение нет-войне Инсалагъа дав болмаса шо герек.	1	25.04	
30.	Солдаты России Р.Гамзатов Россияны солдатлары	1	8.05	

31.	Красота М.Митаров Аривлюк.	1	15.05	
32.	Девушка из крепости. А. Абу-Бакр Къалалы къыз	1	22.05	